

Arenguseire Keskus

ARENGUSEIRE TEGEVUSKAVA 2021

2021

Sisukord

1. Uurimissuunad 2021	3
1.1. Liikuvuse tulevik	3
1.2. Tulevikukindel maksustruktuur	4
1.3. Pikaajalise hoolduse tulevik	6
1.4. Kõrghariduse tulevik	8
2. Mõttekodade seire, trendiülevaade Pikksilm, stsenaariumide realiseerumise jälgimine.....	10

1. Uurimissuunad 2021

1.1. Liikuvuse tulevik

Põhjendus	<p>Transport ja liikuvus puudutab väga lähedalt kõiki Eestimaa elanikke ning omab tähendust väga erinevate poliitikavaldkondade jaoks – selle kaudu saab suunata nii keskkonnapoliitikat, tervishoidu kui ka regionaalarengut. Liikuvust ootavad ees suured muutused, mis on suuresti juhitud keskkonnasäästu püüdlustest. Euroopa Liidu pikaajaline strateegiline visioon on olla esimene kliimaneutraalne majandusruum maailmas.</p> <p>Kui kliimaneutraalsuse saavutamiseks on seatud pikem ajaline horisont, siis ka juba 2030. aastaks kokkulepitud kliimaeesmärkide täitmine eeldab suuri muutusi meie igapäevases liikuvuses. Eesmärkide saavutamiseks on vaja suurt muutust sõidukipargis, transpordivõrgu ülesehituses, aga ka näiteks liikuvuse maksustamises. Oluline liikuvust mõjutav tegur on ka kõik transpordi digitaliseerimisega seonduv – digitaalsetest veosedokumentidest isejuhtivate sõidukiteni.</p> <p>Teisalt on muutumas Eesti inimeste paiknemise struktuur ning inimeste soovid ja vajadused. Kas tulevikus jätkub senine trend ja igapäevateekondade pikenemine? Või pöördub see trend tänu põlvkondade vahetusele ja kaugtöö levikule ning uus transpordimudel nõuab hoopis lokaalsemat lähenemist? Millised muutused ootavad ees linnalist liikuvust? Nende ja mitmete teiste tegurite ja arengueelduste pinnalt on vaja teha väga kaalukaid ja pikaajalise mõjuga taristuinvesteeringuid.</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none">- Mis on inimeste liikuvust ja liikumisviisi valikut suunavad võtmetegurid ning võimalikud murrangud senistes trendides?- Millised on inimeste siseriikliku liikuvuse arenguväljavaated, arvestades erinevate tegurite koosmõju?- Millised on arengueesmärkidega seotud poliitilised valikud taristuinvesteeringute, efektiivse maksustamise ja sotsiaalpoliitika võtmes?	
Eelarve	30 000 eurot	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, hangete ja sisseostude ettevalmistamine,	Jaanuar - veebruar 2020

	võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	
	Kaastööde valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtgrupilt	Märts 2020 – veebruar 2021 <i>(töö käesolevas uurimissuunas oli 2020. aastal peatatud seoses koroonakriisi eriprojektiga)</i>
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Märts - aprill 2021

1.2. Tulevikukindel maksustruktuur

Põhjendus	<p>Eesti on seitse aastat järjest püsinud esikohal Tax Foundation'i maksusüsteemi konkurentsivõime indeksis. See tähendab, et maksusüsteem on ettevõtlussõbralik, põhjustab üksnes minimaalseid turumoonutusi ning soosib säästmist rohkem kui tarbimist. Eesti maksusüsteemi oluliseks eeliseks on ka lihtsus. See on aidanud Eestisse tuua välisinvesteeringuid ning toetanud ettevõtete arengut.</p> <p>Kuid madalal maksukoormusel (taseme poolest EL riikide seas alumises veerandis) on olnud ka oma hind. Näiteks on huvitav teada, et kuigi Eesti teadus- ja arendustegevuse (TAI) kulud suhtena riigieelarvesse on olnud Euroopa riikide tipus (aastail 2011-2013) või selle lähedal (neljas koht EL riikide arvestuses aastal 2018), pole me kuidagi suutnud jõuda paljuräägitud 1%ni SKP-st. Soome pole TAI-sse investeerinud oma riigieelarvest sama suurt osa kui Eesti, kuid riigieelarveline rahastus ületab 1% SKP-st. Põhjuseks on Soome ligikaudu 10% kõrgem maksukoormus suhtena SKP-sse.</p> <p>Vananev rahvastik ning inimeste liikumine uutesse töövormidesse ja iseendale tööandjaks vähendab sotsiaalmaksu laekumist ning samaaegselt suurendab kulutusi pensionile ja tervishoiule. Sihtotstarbeline sotsiaalmaks tema praegusel kujul on järjest ebapiisavam nende vajaduste katmiseks.</p> <p>Maksude esmane funktsioon on koguda riigikassasse tulu, et pakkuda avalikke hüviseid. Samas on maksudega võimalik ka poliitikaeesmärke saavutada ja käitumist kujundada. Näiteks on Eestis maksudega soodustatud sündimust, võimaldades täiendavat tulumaksutagastust alates teisest lapsest. Tulumaksusüsteemi muutmisega 2018. aastal sooviti leevendada ebavõrdsust – muudatuse tulemusena suurenesid sissetulekud kuni kaheksandas sissetulekudetsiilis ja vähenes viimase ehk 10. detšiili sissetulek.</p>
------------------	--

	<p>Keskonnatasud ja aktsiisimaksud aitavad vähendada kahjulike kõrvalmõjudega tarbimist.</p> <p>Riigi rahanduse pikaajalise jätkusuutlikkuse seisukohast on oluline kujundada maksusüsteem selliseks, et see soosiks suurema isikliku vastutuse võtmist oma toimetuleku, tervise ja pensioni eest ning seeläbi pikaajaliselt vähendaks kulusurvet sotsiaalvaldkonnas. Pingutused inimeste käitumise suunamiseks ja kujundamiseks võivad riigile kuhjaga tagasi teenida. Näiteks alkoholi tõttu kaotaminevaid eluaastaid 20% vähendades kasvaks inimeste heaolu ja riigi tulud aastas kokku ligi 700 miljonit eurot.</p> <p>Poliitikaeesmärgid, mille saavutamisele saab inimeste käitumist maksudega kujundades kaasa aidata, on näiteks tervis, keskkond, innovatsioon, ettevõtlikkus, sündimus, regionaalareng, ebavõrdsuse vähendamine. Seni on neid võimalusi analüüsitud ükshaaval, üksnes ühe valdkonna arengut silmas pidades, mistõttu ei ole välja joonistunud eesmärkide vahelised pinged ja vastuolud.</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Millised oleksid eri eesmärke prioritseerivad maksumudelid ja nende mõju riigieelarvele 15-20 aasta arvestuses? - Milline on eelnevalt leitud mudelite ühisosa? - Millised on Eesti maksusüsteemi edasise arengu põhimõttelised valikud? <p>Uurimissuuna lõpptulemiks on alternatiivsed maksumudelid ja nende omavaheline võrdlus sotsiaal-majandusliku ja riigieelarvele avalduva mõju alusel.</p>	
Eelarve	40 000 eurot	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, hangete ettevalmistamine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	Jaanuar 2021 – veebruar 2021
	Taustaanalüüs, maksumudelite loomine, vahereport ja tagasiside juhtkomisjonilt	Veebruar – juuli 2021
	Maksumudelite mõju hindamine ja võrdlevanalüüs	August – september 2021
	Kaastööde valmimine ja tagasiside juhtrühmalt	Oktoober 2021

	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	November 2021
--	--------------------------------------	---------------

1.3. Pikaajalise hoolduse tulevik

<p>Põhjendus</p>	<p>Eesti rahvastik vananeb: Statistikaameti andmetel jõuab üle 65-aastaste osakaal rahvastikust 19% juurest 25%ni 2030. aastal ning 30%ni 2060. aastal. Väga eakate inimeste osakaal (80-aastased ja vanemad) elanikkonnast suureneb aastaks 2030. eeldatavalt 7,1%ni. Keskmine eluiga on Eestis viimase 20 aasta jooksul kiiresti kasvanud, kuid tervena elatud eluaastad mitte. Keskmine mees Eestis elab oma 74 eluaastast tervena vaid 53 ja keskmine naine oma 82 eluaastast vaid 55 eluaastat.</p> <p>Nende kahe trendi koosmõju tähendab kiiresti kasvavat vajadust pikaajalise hoolduse järele. Maailmapanga aruanne 2017. aastast „Reducing the Burden of Care in Estonia“ toob esile, et Eesti riiklik rahastus pikaajalise hoolduse valdkonnas on EL keskmisest madalam (0,6% SKPst, võrdluseks näiteks Saksamaal 1,5% SKP-st, Taanis ja Soomes 2,5% SKP-st ja Rootsis üle 3,5% SKP-st), mis tähendab suurt koormust (nii rahalist kui hoolduskoormust) omastele. Hoolduskohustustega koormatud omaste väiksem osalemine tööturul on Maailmapanga hinnangul toonud kaasa kaotuse SKP-s suurusjärgus 0,2% aastas.</p> <p>Euroopa Komisjoni „Vananemise raport 2015“ („The 2015 Ageing Report“) esitab Eestile järgmisi pikaajalise hoolduse kulude kasvu projektsioone:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Üksnes <u>demograafilistest arengutest tulenevalt</u> kasvavad pikaajalise hoolduse riiklikud kulud Eestis praeguselt tasemelt (0,6% SKP-st) 1,3%ni SKP-st aastaks 2060 (0,9%ni aastaks 2035) - Kui lisada kulude kasv, mis on seotud <u>Eesti teenusstandardite ja teenusosutajate tasustamise ühtlustamisega</u> ELi keskmise tasemega, jõuaks rahavajadus aastaks 2060 3,3%ni SKP-st (1,3%ni aastaks 2035) - Kui lisada omakorda kulude kasv, mis tuleneb <u>teenustega kaetuse laiendamisest</u>, nii et see vastaks EL keskmisele tasemele, jõuaks rahavajadus aastaks 2060 4%ni SKP-st (1,4%ni aastaks 2035)
-------------------------	--

	<p>Rahvastiku vananemine ja pikk eakapõlv on terves maailmas suhteliselt uued probleemid, mis on avaldunud alles viimasel viiekümnel aastal. Paljudes riikides püütakse mõelda kaugemale pelgast hooldusvajaduse katmisest – kuidas saaks varasemast pikem elu olla täies ulatuses täisväärtuslik, aktiivne ja mõtestatud, mitte üksnes mööduda passiivse hooldatava rollis?</p> <p>Tehnoloogiline areng loob varasemast paremaid võimalusi eakate hakkamasaamiseks ja nende terviseseisundi seireks nende endi kodudes. Digiplatvormide vahendusel toimiv jagamismajandus saab aidata leida koduabi-, hooldus- või transporditeenust. Tähtis on uusi tehnoloogiaid rakendada selle hüvanguks, et passiivsest hooldatavast saaks aktiivne ühiskonnaelus osaleja ning suureneks koduhoolduse mugavus ja tulemuslikkus. Milliseid samme on selleks vaja astuda ning millise investeeringuga arvestada?</p> <p>Parim viis pikaajalise hooldusega seotud kulusid katta on need ära hoida. Eakate füüsiliselt ja sotsiaalselt aktiivsena püsimine ning juba tekkinud probleemide korral meditsiiniline ja sotsiaalne rehabilitatsioon ja aktiveerimine on võit nii inimesele endale, kes saab elada täisväärtuslikumalt elu, kui ka ühiskonnale, hoides kokku hooldus- ja ravikuludid.</p> <p>Siiski tuleb lähikümnenditel arvestada kiiresti kasvava vajadusega pikaajalise hoolduse järele. Milliseks kujuneb omakseid hooldavate perede olukord ja hoolduskoormus, kui riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarvest valdkonda piisavalt lisaraha leida ei õnnestu?</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Milliseks võib tulevikus kujuneda eakate ja nende omaste olukord erinevates sissetulekugruppides ning erineva terviseseisundi korral? - Millised on määrava tähtsusega tegurid ja põhimõttelised valikud ning nendest lähtuvad stsenaariumid pikaajalise hoolduse rahastamisel ja korraldusel? - Millised on riigi võimalused kujundada pikaajalise hoolduse süsteemi selliselt, et see suurendaks isikliku vastutuse võtmist oma toimetuleku eest eakapõlves? Milleks on inimesed ise aktiivse eakapõlve nimel valmis?
Eelarve	40 000 eurot

Ajakava	Lähteülesande koostamine, hangete või sisseostude ettevalmistamine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	Jaanuar – veebruar 2021
	Kaastööde valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtgrupilt	Mai - juuni 2021
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	September - oktoober 2021

1.4. Kõrghariduse tulevik

Põhjendus	<p>Kõrgharidus seisab suurte muutuste lävel. Tööturg on tehnoloogilisest arengust, aga ka demograafilistest ja sotsiaalsetest muutustest tingituna kiiresti teisenemas. Enam ei piisa õppimise koondamisest elukaare algusse ning õppimise ja töötamise perioodid vahelduvad pidevalt.</p> <p>Kasutusele on tulnud täppisõppe (<i>just-in-time learning</i>) mõiste ehk tähtis on võimalus omandada konkreetseid oskusi parajasti siis, kui neid vajadus nende järele esile kerkib. Kõrghariduses teevad ilma mikro- ja nanokraadid ja muud erinevad „haridusampsud“ ning kasvab küpses eas õppijate osakaal. Sellel on ka järelmid hariduse rahastamissüsteemile – kuidas tagada, et inimestel oleks võimalik tööelust aegajalt välja astuda, et teadmisi-oskusi arendada? Mitmetes riikides arutletakse niinimetatud „elukontode“ (<i>life accounts</i>) üle, kuhu koguneks osa inimeste makstud maksudest ning seda raha saaks kasutada hariduskulude katmiseks.</p> <p>Harjumuspärane kõrgharidus on jaotatud erialadeks, samal ajal kui tööturg nõuab järjest rohkem erialade omavahelist sidumist ning tugevaid üldoskusi. Traditsioonilises kraadiõppes pakutakse laia ringi erialaga haakuvaid teadmisi ja oskusi, mida õppijal võib kunagi vaja minna, aga ei pruugi. Tööandjate silmis kipub kraadiõppe väärtus langema ning kraadiõppesse astumine on õppija vaatenurgast seetõttu järjest vähem atraktiivne ajakasutus.</p> <p>Kas ja kuidas sellises olukorras traditsioonilise kraadiõppe väärtust ja tähendust säilitada? Kas kõrgharidust saaks algosadeks lahutada ja iga õppija</p>
------------------	---

	<p>soove ja võimeid arvestades individuaalseks tervikuks taas kokku panna? Tuues analoogia muusikatööstusest – ühe muusikapala kuulamiseks ei pea enam ammu ostma tervet heliplaati ning seda saab voogedastusplatvormil (nt Spotify) hõlpsasti kombineerida hoopis teiste artistide lugudega. Mida sellised arengud kõrghariduses tähendaksid koolile, õppijale ja kõrghariduse rahastamisele?</p> <p>Siin-seal maailmas on esile kerkinud kõrghariduse pakkujaid, kes seovad hariduse eest maksmise õppija hilisema edukusega tööturul. Üliõpilane maksab koolile oma õpingute eest pärast seda, kui ta on leidnud piisavalt tasuva töö. Kui piisavalt tasuvat tööd ei leia, pole ka tagasimakse kohustust.</p> <p>Platvormi-tüüpi ärimudelid koos vaba juurdepääsuga e-kursustega (MOOC) on jõudmas ka kõrgharidusse. Ülikooli kujunemine platvormiks võib tulevikus tähendada näiteks seda, et ülikooli brändi all õpetavad eraturu osapooled, kelle pakutav vastab ülikooli kvaliteeditasemele. Ülikooli põhiteenuseks oleks seega kvaliteeditähe seadmine ja sellele vastavuse hindamine, mitte enam õpetamine.</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millised muudatused võivad kõrgharidust ees oodata maailmas ja Eestis? Mida need arengud tähendaksid majandusele, kõrgkoolile ja inimesele? • Kuidas peaks muutuma kõrghariduse rahastamispeähimõtted, arvestades kõrghariduse erinevaid võimalikke arengusuundumusi? 	
Eelarve	40 000 eurot	
Ajakava	Lähtetülesande koostamine, hangete või sisseostude ettevalmistamine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	September – oktoober 2021
	Kaastööde valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtgrupilt	November 2021 – aprill 2022
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Mai - juuni 2022

2. Mõttekodade seire, trendiülevaade Pikksilm, stsenaariumide realiseerumise jälgimine

Põhjendus	<p>Arenguseire üks klassikaline tõlgendus on varajaste märkide ja tärkavate trendide avastamine ja nende tähenduse analüüs. Sellega tegelevad arvukad mõttekojad üle maailma. Parlamentide juures tegutsevad analüüsi- ja seirekeskused sageli ise analüüse ei teegi, vaid vahendavad maailmas juba saadaolevaid ning vajadusel „tõlgivad“ neid kohalikku konteksti.</p> <p>Riigikogu liikmetel on oma tegevuse laiema konteksti tajumiseks oluline teada, millised teemad on maailma mõttekodades käsitlemisel. Käesoleva tegevussuuna eesmärk on anda süstemaatiliselt ja regulaarselt ülevaade maailma olulisemate mõttekodade töödest ning muuta see kättesaadavaks regulaarse uudiskirja ja artiklite kujul.</p> <p>Olulisemad teemad, millel on eeldatavalt Eestiga suurem puutumus, selgitame lahti trendiülevaates Pikksilm. Pikksilma artiklid varustame lisaks ka ekspertide kommentaaridega, mis avavad vaadeldava arengu võimalikke tagajärgi Eesti jaoks. Lisaks korraldame (veebi)seminare ning teemaõhtuid Riigikogu liikmete ja ekspertide osalusel.</p> <p>Arenguseire seadus paneb Arenguseire Keskusele kohustuse jälgida stsenaariumide realiseerumist. 2021. aastal uuendame trendiinfot tööturu ja pensioni teemades ning hindame, milliste stsenaariumide realiseerumise tõenäosus on suurenenud või vähenenud.</p>	
Eelarve	15 000 eurot	
Ajakava	Uudiskiri	1 x kuus
	Teemaõhtud, veebiseminarid	Vähemalt 1 x kvartalis
	Väljaanne „Pikksilm“	Ekspertide artiklid valmivad ja avaldatakse ASKi infokanalites

		aasta jooksul jooksvalt (vähemalt 6 tükki aastas). Aasta lõpus detsembris antakse välja trükis „Pikksilm“, mis sisaldab aasta jooksul valminud artikleid.
--	--	---

Arenguseire Keskus

Lossi plats 1a, 15165 Tallinn

arenguseire@riigikogu.ee

riigikogu.ee/arenguseire